

Konservatorski načrt in njegov pomen pri varstvu kulturne dediščine

Conservation Plan and its Role in the Protection of Cultural Heritage

© Samo Hvalec

Arhej d.o.o., hvalinho08@yahoo.com

Izvleček: Konservatorski načrt predstavlja nov dokument v okviru varovanja kulturne dediščine v slovenskem prostoru. Novost tega dokumenta predstavlja metoda prikaza konservatorskih odločitev. Proces izdelave konservatorskega načrta je sestavljen iz štirih temeljnih delov: razumevanja dediščine, ocene pomena in ranljivosti dediščine ter razvoja in določitve konservatorskih smernic.

Natančni analizi kulturnega spomenika oziroma območja kulturne dediščine sledi ovrednotenje njegovega kulturnega pomena, nato analiza ranljivosti kulturnega spomenika oziroma območja kulturne dediščine. Na podlagi ovrednotenja njegovega kulturnega pomena in ranljivosti se v smernicah opredeli prihodnje ravnanje in ukrepi, ki so vezani na samo izvedbo del ter njegovo nadaljnjo uporabo.

Ključne besede: varstvo kulturne dediščine, upravljanje kulturne dediščine, konservatorski načrt

1. Uvod

Vse stvari, ki izvirajo v preteklosti, predstavljajo del naše zgodovinske dediščine (Carman 2002, 11) in kot del nje lahko imajo različen pomen za posameznika ali različne skupine ljudi ter so kot takšne prepoznane kot kulturna dediščina. Na podlagi tega je jasno, da obstajajo različne vrste dediščine, da je koncept pojma kulturne dediščine odprt in dinamičen (Reichelt 1992, 36) in se 'izmika' neki univerzalni definiciji (Lowenthal 1998, 95), oziroma obstaja več definicij kulturne dediščine, ki se med seboj razlikujejo (Skeates 2000, 9). Morda najpomembnejše pa je spoznanje, da so te različne dediščine med seboj povezane in pripadajo nam vsem (Carman 2002, 23).

Kot 'lastniki' kulturne dediščine, ki je ob izjemno hitrem družbenem razvoju vse bolj izpostavljena različnim pritiskom, izhajajočim bodisi iz socialnih, ekonomskih, gospodarskih, urbanističnih ali drugih interesov družbe, smo prav tako odgovorni za zaščito, varovanje ter skrb za njeno ohranitev prihodnjim rodovom. Upravljanje kulturne dediščine predstavlja specifično nalogo varovanja kulturne dediščine v smislu izvajanja nalog, ki so potrebne za izpolnitev namena, zaradi katerega je bila stvar razglašena za spomenik, in obsega predvsem vodenje in organiziranje vzdrževanja, uporabe, dostopnosti, predstavitev javnosti ter spremljanje stanja (Zakona o varstvu kulturne dediščine ZVKD-1; 3. člen, odstavek 37, Splel 1). Na podlagi tega postaja upravljanje kulturne dediščine vse bolj prepoznano kot ena najpomembnejših nalog v smislu dolgoročnega varovanja kulturne dediščine.

Abstract: The Conservation plan presents a new document in the field of heritage management in Slovenia. The novelty of this document lies in the method of the review of the conservation decisions. The process of working out the conservation plan is composed out of four main parts: understanding the site, assessment of significance, vulnerability and the definition of policies for retaining significance.

The precise analysis of the monument or the area of cultural heritage is followed by the assessment of its cultural significance. The next step is the assessment of the vulnerability of the monument or the area of cultural heritage. The last step in Conservation Plan process is writing policies on the basis of the assessment of significance and vulnerability in which further treatment and measures are defined.

Keywords: cultural heritage protection, heritage management, conservation plan

V slovenskem prostoru so, navkljub enotno organizirani službi varstva, načini varovanja nepremične kulturne dediščine nepoenoteni (Deanovič et al. 2007), upravljanje kulturne dediščine pa še vedno v večji meri brez pravega krovnega koncepta in strategije.

V trenutno veljavnem Zakonu o varstvu kulturne dediščine, sprejetem dne 1. 2. 2008, je moč slutiti željo po reorganizaciji polja upravljanja kulturne dediščine ter vpeljavi standardne metodologije v upravljanje s kulturno dediščino, ki temelji predvsem na izkušnjah in dobrih praksah držav z veliko daljšo tradicijo varovanja, predvsem pa upravljanja kulturne dediščine. Eden od načinov za doseg tega cilja predstavlja vpeljava nekaterih dokumentov, ki predstavljajo novost tako v okviru pravnega varovanja kulturne dediščine, teoretskih pristopih kot tudi v samem praktičnem izvajanju specifičnih nalog varstva na našem prostoru.

Pri reorganizaciji neke stroke oziroma njenih polj tako na teoretski kot na praktični ravni, je potrebno seveda poznati namen, novosti ter možnosti, ki jih le-ta prinaša tako na celostnem nivoju, kot tudi znotraj njenih posameznih elementov.

V okviru tega bi rad posebej izpostavil dokument, ki po mojem mnenju predstavlja ključno izhodišče za uspešno praktično izvajanje upravljanja kulturne dediščine, to je: »konservatorski načrt« (3. člen, 13. odstavek), ter poskušal analizirati njegovo implementacijo v službi varstva kulturne dediščine na našem prostoru.

2. Konservatorski načrt

Konservatorski načrt predstavlja temeljni dokument za upravljanje s kulturno dediščino. Je dokument, ki na podlagi rezultata procesa zbiranja in analiziranja podatkov razloži pomen dediščine ter določi, na kak način je ta pomen ranljiv oziroma občutljiv na posege. Na podlagi teh ugotovitev se v konservatorskem načrtu določi primerne smernice, ki omogočijo, da se prepoznani pomen dediščine v njeni prihodnji rabi in razvoju ohrani (Kerr 1990, 1; Alexander 1999, 4; Clark 1999, 28; Clark 2001, 62).

Na podlagi prepoznanega dejstva, da lahko ima kulturna dediščina različne pomene (t.i. demokratični pristop), je namen konservatorskega načrta vključevanje vseh vidikov zanimanja za dediščino, ki so del zgodovinskega okolja (Heritage Lottery Fund 1998, 5). Ker lahko različni pomeni dediščine prihajajo med seboj v konflikt, ponuja ogrodje za sodelovanje različnih strok, ki skrbijo za varovanje zgodovinskega okolja (Alexander 1999, 3), ogrodje za uravnoteženje različnih interesov za dediščino ter skupno platformo za debato, metode ter skupen jezik za reševanje nesoglasij in doseglo ravnovesja med starim in novim (Kerr 1996, iv).

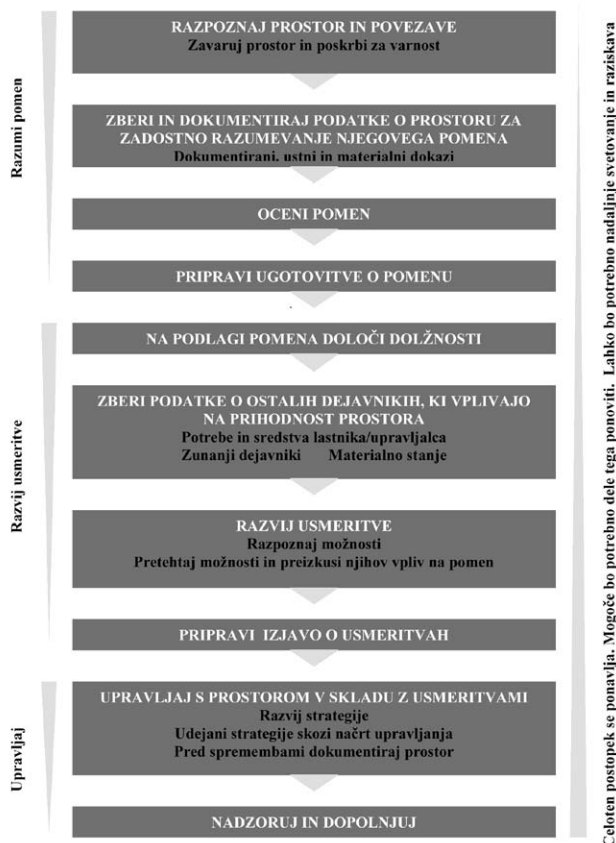
Konservatorski načrt zavzema številne različne vloge v upravljanju kulturne dediščine oziroma v nalogah, s katerimi se upravljanje kulturne dediščine sooča.

Alexandrova (1999) definira tri različne vidike vloge konservatorskih načrtov. Prvi vidik je njihova pomembna vloga v celotni strategiji upravljanja sprememb zgodovinskega okolja. Drugi vidik je dejstvo, da konservatorski načrt predstavlja eno izmed orodij, ki se lahko uporabijo za razumevanje in upravljanje zgodovinskega okolja. Tretji vidik je, da bistvo konservatorskih načrtov leži v upravljanju sprememb in ne upiranju le-tem (Alexander 1999, 3-6).

2.1. Razvoj metodologije konservatorskega načrta

Metodologija konservatorskega načrta je bila razvita v Avstraliji kot posledica Listine Avstralskega ICOMOS-a za prostore s kulturnim pomenom ali krajše Listino iz Burre (Splet 7), ki jo je 19. avgusta 1979 sprejel Avstralski Nacionalni komite (slika 1).

V okviru te listine je bila prvič predstavljena ideja o demokratičnih pristopih k dediščini ter definiran pojem 'kulturni pomen' kot koncept, ki pomaga pri vrednotenju

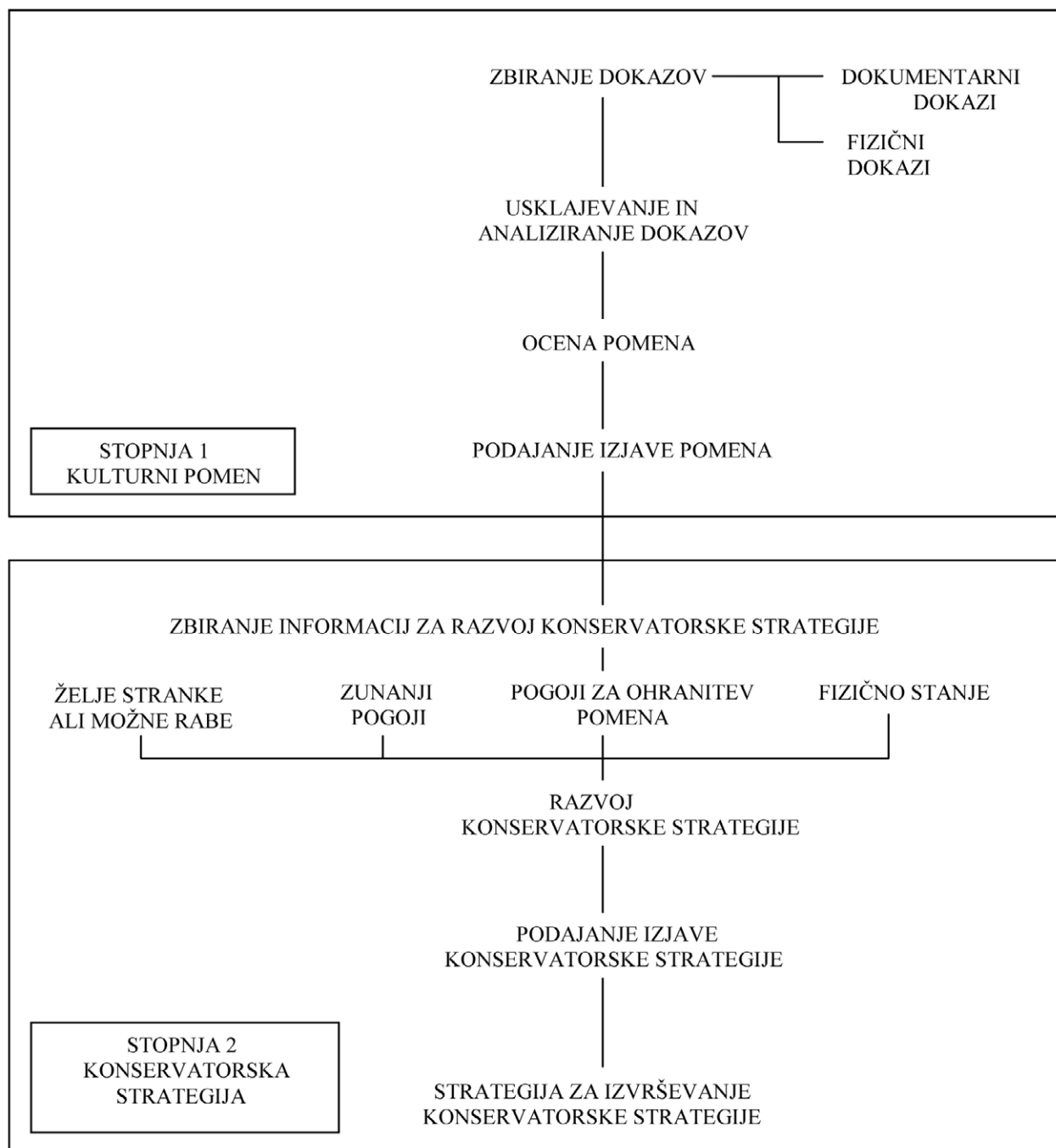

Slika 1. Proces Listine iz Burre; sekvenca raziskav, odločitev in postopkov (povzeto po Listini iz Burre (Splet 5)).

Figure 1. The Burra Charter process; sequence of investigations, decisions and actions (after Burra Charter (web 5)).

dediščine in zajema zgodovinske (historical), družbene (social) in znanstvene (scientific) lastnosti.

Prvi, ki je razdelal in predstavil pristop in metodologijo izdelave konservatorskega načrta je bil James Semple Kerr (1990) v okviru organizacije National Trust Novega Južnega Walesa v Avstraliji, ki je menil, da je namen konservatorskega načrta na najboljši možni način doseči cilj konservacije, kot je zapisan v Listini iz Burre. Kerrov pristop so, v okviru Heritage Lottery Fund-a (Heritage Lottery Fund 1998), v večji meri prevzeli tudi v Veliki Britaniji. Prišlo je le do nekaterih sprememb, ki so bile vezane na tamkajšnje konservatorske prakse ter vpeljana nova ideja t.i. »vzdržljivosti« (sustainability), ki predstavlja enega najvplivnejših konceptov v konservatorstvu v zadnjih nekaj desetletjih (Clark 1999, xii-xiii).

Slika 2. John S. Kerrova temeljna delitev in sekvenca v konservatorskem načrtu (povzeto po Kerr 1990, 2).

Figure 2. John S. Kerr's basic conservation plan division and sequences (after Kerr 1990, 2).

V želji, da se tudi na našem prostoru ravna po najvišje zastavljenih svetovnih merilih konservatorske stroke (Pirkovič 2007, 4), je leta 2007, v okviru priprav na Zakon o varstvu kulturne dediščine Restavratorski center Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, po naročilu Ministrstva za kulturo, izdelal študijo z naslovom Enotna metodologija za izdelavo konservatorskega načrta (Deanovič et al. 2007). Ta študija v celoti temelji na izkušnjah iz tujine, predvsem Avstralije in Anglije, oziroma Velike Britanije na področju upravljanja kulturne dediščine ter izdelave in uporabe konservatorskih načrtov.

3. Način izdelave konservatorskega načrta

Konservatorski načrt je navkljub dejstvu, da je vsaka dediščina svojstvena, sestavljen iz določenih temeljnih delov oziroma nalog. Ti temeljni deli so razumevanje najdišča, ocena pomena in ranljivosti ter razvoj in določitev konservatorskih smernic, ki so izvedljive in združljive z odkritjem (revelation), ohranitvijo (retention) in okrepitvijo (reinforcement) pomena (Kerr 1999, 9).

Kerr konservatorski načrt v osnovi razdeli na dve stopnji (slika 2).

V delitvi konservatorskega načrta na dve stopnji vidi Kerr možnost ocenjevanja pomena prostora kulturne dediščine, ki ni izpostavljeno zunanjim vplivom, s čimer je omogočena ohranitev neokrnjenosti postopka (Kerr 1999, 10). Prva stopnja, ki jo poimenuje kulturni pomen, je sestavljena iz zbiranja podatkov, tako dokumentacijskih kot fizičnih, ter analize in interpretacije vseh dostopnih podatkov. Na podlagi analize in interpretacije v nadaljevanju prvega dela nato sledita ocena ter podajanje izjave pomena. Drugi del imenuje konservatorska strategija in jo sestavljajo naslednje naloge: zbiranje informacij za razvoj konservatorske strategije, razvoj konservatorske strategije, podajanje izjave konservatorske strategije in strategija za izvrševanje same konservatorske strategije (Kerr 1990, 2; Kerr 1999, 10). Zraven temeljnih delov je potrebno upoštevati tudi njihov logičen proces, tako imenovano temeljno sekvenco nalog (Kerr 1999, 10), ki gre od razumevanja dediščine preko ocene kulturnega pomena in ocene ranljivosti k smernicam. Vsebinsko konservatorskega načrta ni mogoče predstaviti drugače kot po predlaganem zaporedju, saj bi drugače prekinili intelektualno verigo (intellectual chain) (Clark 1999, 30).

Heritage Lottery Fund (1998), kasneje Kate Clark (1999) ter Restavratorski center (Deanovič et al. 2007) (slika 3) v okviru svoje študije razdelijo proces izdelovanja konservatorskega načrta na štiri dele: razumevanje najdišča (understanding the site), ocena pomena (assess significance), ocena ranljivosti pomena (assess how significance is vulnerable) ter konservatorska strategija (write policies for retaining significance).

Navkljub posameznim razlikam v shematični delitvi procesa izdelave konservatorskega načrta med Kerrom in ostalimi tremi primeri je ob natančnem pogledu jasno, da med njimi ni nikakršnih vsebinskih ali konceptualnih razlik.

3.1. Razumevanje dediščine

V prvem delu konservatorskega načrta preidemo od splošnega poznavanja dediščine k njenemu razumevanju (Deanovič et al. 2007, 7).

Poznavanje vseh vrst podatkov o dediščini je temeljnega pomena za uspešno narejen konservatorski načrt.

Kerr razumevanje dediščine razdeli v dva dela (Kerr 1990) (slika 2) in podobno delitev lahko prepoznamo tudi v predlogu Heritage Lottery Funda (1998). V prvem delu stopnje razumevanja pomena je potrebno zbrati vso razpoložljivo gradivo o dediščini, ki je v osnovi sestavljeno iz že dokumentiranih informacij ter terenskih raziskav (Heritage Lottery Fund 1998, 10).

Drugi del stopnje razumevanja predstavlja analiza zbranih podatkov. V analizi podatkov moramo pokazati pretekli razvoj in rabo dediščine, še posebej v povezavi s preživeto strukturo, kontekst sprememb, ki vključuje primerjave s podobnimi razvoji in podobnimi tipi preživelih struktur in vse ostale vidike, lastnosti ali povezave, ki bodo oblikovale uporaben temelj za oceno pomena. Analiza mora vsebovati natančen opis ali pregled posameznih elementov najdišča in naše znanje o njih ter določitev tistih področij najdišča, katerih pomena ne moremo oceniti. Prav tako je na tem mestu potrebno izpostaviti vse nerešene problematike oziroma manjkajoče podatke, da se te bodisi razrešijo v naslednjih stopnjah ali pa se priskrbi dodatne vire za njihovo razrešitev (Heritage Lottery Fund 1998, 10; Kerr 1990, 7).

Slika 3. Shema konservatorskega načrta (povzeto po Restavratorski center 2007, 18).

Figure 3. Conservation plan scheme (after Restavratorski center 2007, 18).

3.2. Ocena pomena

Naslednja stopnja v izdelavi konservatorskega načrta je ocena pomena oziroma ocena kulturnega pomena, ki mora izhajati iz razumevanja najdišča na eni ter prepoznavanja različnih vrednot dediščine na drugi strani.

Ocena pomena in priprava izjave kulturnega pomena predstavljata ključni pogoj za sprejemanje odločitev o prihodnosti dediščine (Splet 5, člen 1.3) ter predstavlja eno izmed osrednjih nalog v upravljanju dediščine nasploh.

3.2.1. Koncept pomena dediščine

Koncept pomena dediščine izhaja iz najstarejše evropske konservatorske tradicije, francoskega spomeniškega varstva, v okviru katerega so ob koncu 18. stoletja skušali vzpostaviti register ostalin preteklosti, ki so jim pripisovali nacionalni pomen (Asworth, Howard po Plestenjak 2004, 2; Pirkovič 1993, 113). Seznami tovrstnih spomenikov so pomenili zakonodajno varstvo pred njihovim uničenjem (Plestenjak 2004, 2). Termin 'pomen', ki se je sicer pogosto pojavljal v britanskih in ameriških kontekstih kot arheološki termin v okviru debate o arheoloških raziskavah in njihovi metodologiji, se dejansko začne vpeljevati v konservatorski besednjak v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja (Emerick 2001, 279–280), ko je bilo potrebno izbrati najdišča, ki jih je potrebno ohraniti in konservirati *in situ*, ter najdišča, ki se jih razišče in ohranja v obliki dokumentacije raziskav (Fowler; Butler po Smith 2004, 108).

Svojo osrednjo vlogo v upravljanju kulturnih virov dobi koncept 'pomena' na podlagi temeljne filozofije upravljanja, ki je bila na mednarodno raven vpeljana v Beneški listini (Splet 4) ter podprta z listino iz Burre (Splet 7) in pravi, da je ocena pomena materialne kulture tista točka, iz katere naj izhajajo vse kasnejše prakse in odločitve (Smith 2004, 106).

Na drugi strani so na koncept 'pomena' in njegovo vpeljavo na področje upravljanja kulturnih virov vplivale debate in teorije procesualne arheologije, ki so potekale in nastajale predvsem na ameriških tleh (Plestenjak 2004, 2; Smith 2004, 108). Na podlagi takšnega razvoja koncepta 'pomena' je prišlo do vzpostavljanja registrov posameznih držav, v katerih so najdišča na podlagi prepoznavanja njihovega pomena razdeljena po stopnjah varstva (Plestenjak 2004, 2).

Ocena pomena danes velja mednarodno za temeljni in najpomembnejši korak v upravljanju dediščine (Sciffer, Gumerman 1977; Pearson, Sullivan 1995; King 2000 po Smith 2004, 106) ter predstavlja glavno orodje varovanja in upravljanja dediščine (Plestenjak 2004, 2).

3.2.2. Vrednotenje v konservatorskem načrtu

V dokumentu Avstralskega ICOMOS-a Smernice k Listini iz Burre: Kulturni pomen (Splet 5), ki je nastal leta 1984 in bil kasneje dopolnjen leta 1988, se kot merila vrednotenja navaja estetsko, zgodovinsko, znanstveno in družbeno vrednost.

Že sami snovalci dokumenta Smernice k Listini iz Burre: Kulturni pomen (Splet 5) so spoznali neprimerno formulacijo tega zapisa ter dodali, da gre pri tej kategorizaciji za enega od možnih pristopov k razumevanju koncepta pomena, pri čemer je s povečanim razumevanjem določenega prostora mogoče razviti bolj natančne kategorije (Splet 5, člen 2.6).

Podobnega mnenja je tudi Kerr, ki ne vidi potrebe po standardizaciji meril v izdelavi konservatorskih načrtov, ki sicer obstajajo pri klasifikacijskih tehnikah vrednotenja v označevalnem procesu (designation process) oziroma v procesu uvrščanja dediščine v Nacionalne registre kulturne dediščine (Kerr 1999, 100). Generalni niz kriterijev, ki bi bil univerzalno primeren, namreč ne obstaja in je zato neprimerno iskati neko splošno uporabo standardnih kriterijev. Pomembna vprašanja glede ocene pomena prostora se pojavijo, ko je opravljen prvi del procesa izdelave konservatorskega načrta, torej ko so zbrani in analizirani vsi potrebni podatki in prostor razumemo (Kerr 1990, 8).

Clarkova vidi potrebo po 'oceni pomena' na podlagi treh razlogov, ki prav tako izvirajo iz problematike označb ter standardizacije meril vrednotenja. Prvi razlog je, da spomeniško-varstveni dokumenti ne dajejo dovolj natančnih napotkov, na podlagi katerih bi lahko sprejemali vsakodnevne odločitve. Drugi je, da pomen lahko vsebuje številne različne vrednosti, ki so lahko tudi nezdržljive, in tretji, da dediščina pogosto pokaže pomen, ki ga ni v spomeniško-varstvenih dokumentih (Clark 1999, 35).

Ne glede na problematiko standardizacije meril vrednotenja v konservatorskem načrtu pa je, v želji po pomenljivosti in uporabnosti konservatorskih načrtov

in celotnega sistema konservatorstva, potrebno v oceno pomena vključiti in upoštevati vrednote in interese drugih ljudi. Glavni problem in glavna kritika v uporabnosti ocene pomena dediščine, ki se določi v procesu označbe, je prav upoštevanje zgolj vrednot stroke, ne pa tudi vrednot drugih ljudi ali skupin, torej ožje in širše javnosti (Cherry 1999, 96).

3.2.3. Stopnja pomena

Ocena kulturnega pomena se zaradi preglednejše predstavitve lahko predstavi v stopnjah (Deanovič et al. 2007, 9). To velja predvsem za kompleksnejše primere, medtem ko pri enostavnejših primerih zadostuje že skrbno napisana skupna ocena kulturnega pomena (Kerr 1990, 9). Pri izdelavi konservatorske strategije je v pomoč, če je stopnja kulturnega pomena podana za posamezne komponente prostora v okviru vseh pomembnih vidikov pomena. Stopnjo pomena, še posebej pri kompleksnih prostorih, je dobro razvrstiti stopenjsko. Lestvica stopenjske razdelitve, podobno kot ocenjevalna merila, ni standardizirana, ampak je prilagojena primeru (Kerr 1990, 11-13). Stopnjo pomena lahko pokažemo z različnimi lestvicami, bodisi visoko/srednje/nizko, reprezentativnost/redkost ali nedotaknjenost/ustvarjalnost/vrhunskost. Alternativni pristop je uporaba 'kritičnega' in 'zamenljivega' koncepta lastnosti (Clark 1999, 149). Pogosto se uporablja pet-stopenjska lestvica, katere stopnje so izjemnega/visokega/srednjega/nizkega in brez pomena (Kerr 1990, 13; Deanovič et al. 2007, 9).

3.2.4. Podajanje izjave pomena in njena predstavitev

Izjava pomena mora jasno pokazati naravo in stopnjo pomena na podlagi kriterijev, ki so bili izbrani kot primerni za določen prostor po opravljeni analizi. V primeru, da gre za kompleksen prostor, je potrebno pripraviti posamezne ocene za vse komponente ter kratko izjavo o celotnem pomenu. Na podlagi tega je Kerr mnenja, da bi morale poročilo ocene vsebovati naslednje vsebine:

- kratko razlago temelja ocenjevanja,
- generalna izjava ali povzetek pomena,
- izjavo ali tabeliranje pomena posameznih komponent,
- načrt na katerem so prepoznavni vsi obravnavani predmeti (Kerr 1990, 12).

K sami izjavi pomena Kerr prišteva dve pomembni komponenti. Prva je podpora izjavi v obliki primerjalnih podatkov, ki so zajeti v analizi podatkov. Druga je predstavitev narave in stopnje pomena, ki predstavlja tudi praktičen temelj za drugi del konservatorskega načrta (Kerr 1990, 12-13).

3.3. Ocena ranljivosti

Vsa dediščina je ranljiva in prav iz tega razloga je upravljanje z njo tako pomembno (Clark 1999, 150). Razumevanje ranljivosti dediščine oziroma njenega kulturnega pomena omogoča boljši vpliv na njeno prihodnost. Ocena ranljivosti izhaja iz stanja dediščine, stopnje pomenov ter vseh dejavnikov, ki jo ogrožajo (Deanovič et al. 2007, 9-10). Ocena ranljivosti mora prepoznati različna vprašanja ali dejavnike, ki so vplivali ali lahko vplivajo na najdišče v prihodnosti. Ti dejavniki so lahko fizično stanje najdišča, lastništvo in upravljanje dediščine, trenutna raba dediščine, dostopnost, meje področja in njihovo lastništvo, zunanji dejavniki, nezadostno razumevanje najdišča, pretekle spremembe, pričakovanja javnosti in družbe, zakonodajno varstvo ter področja interesnih sporov (Heritage Lottery Fund 1998, 12).

Ranljivost je razumljena kot prvi korak v določanju konservatorske strategije oziroma smernic za ohranjanje (Clark 1999, 36).

3.4. Smernice za ohranjanje kulturnega pomena

Smernice za ohranjanje pomena, ki so mogoče in združljive z odkritjem (revelation), ohranitvijo (retention) in okrepitevijo (reinforcement) pomena dediščine, so cilj konservatorskega načrta (Kerr 1999, 9). Smernice morajo v celoti izhajati iz razumevanja dediščine, ugotovljenih ocen pomena ter ocene ranljivosti dediščine (Clark 1999, 150; Kerr 1990, 14; Deanovič et al. 2007, 10), pri čemer morajo biti potrebe prirojene tako, da zrcalijo pomen in ne obratno (Kerr 1990, 14). Pomembno je tudi, da smernice upoštevajo potrebe in razpoložljiva sredstva stranke, s čimer je olajšana praktična izvedba plana, da so izdelane na podlagi poznavanja trenutnega fizičnega stanja in strukturne integritete dediščin in v skladu z veljavno zakonodajo in predpisi (Clark 1999, 150; Kerr 1990, 14; Deanovič et al. 2007, 10).

Namen smernic za ohranjanje kulturnega pomena je, določiti na kakšen način dosežemo najboljšo možno ohranitev dediščine, tako na kratki kot na dolgi rok (Splet 6, člen 2.1).

V dodatnem dokumentu Listine iz Burre z naslovom Smernice k Listini iz Burre: Konservatorska strategija (Splet 8) je definiran obseg smernic, ki zajema:

- skrb za strukturiranost in postavitev dediščine,
- primerna raba dediščine,
- skrb za razumevanje dediščine,
- določitev upravljalne strukture,
- nadzor nad fizičnimi posegi v strukturiranost dediščine,
- določitev omejitev raziskav,
- določitev smernic za bodoči razvoj,
- ukrepe za adopcijo in revizijo (Splet 8, člani 2.2 do 2.9).

Navkljub nekaterim poskusom drugačnih definicij obsega smernic različnih avtorjev (Kerr 1990, Heritage Lottery Fund 1998, Clark 1999 in Deanovič et al. 2007), pa je ob pregledu le teh jasno, da v celoti izhajajo iz definicije, podane v Listini iz Burre.

4. Konservatorski načrt v praksi na slovenskem prostoru

Na slovenskem prostoru je bil konservatorski načrt, v želji po poenotenju metode dela v konservatorski stroki, najprej vpeljan v okviru Zakona o prostorskem načrtovanju (člen 56; 9 (3), Splet 2) ter kmalu za tem tudi v okviru Zakona o varstvu kulturne dediščine (člen 3; točka 12.; člen 29; 5., 8 in 10. odstavek). Vzporedno z zakonodajnimi postopki je bila v letu 2007 predstavljena študija Enotna metodologija za izdelavo konservatorskega načrta, ki jo je izdelala delovna skupina Restavratorskega centra (Deanovič et al. 2007).

Natančneje sta bili, v okviru Zakona o varstvu kulturne dediščine, določeni dve obliki konservatorskih načrtov. Na eni strani konservatorski načrt kot elaborat, ki je del projektne dokumentacije za pridobitev projektne dokumentacije, vezane na spomenik, in drugi konservatorski načrt za prenovo kot del prostorskega akta, pripravljena na podlagi predpisov o urejanju prostora, vezan na spomeniško ali varstveno območje dediščine.

Več kot leto dni kasneje, avgusta 2009, je bil sprejet Pravilnik o konservatorskem načrtu (Splet 3), v katerem je natančno določena njegova vsebina, način njegove priprave, oblika in vsebina revizijskega poročila ter način njegovega potrjevanja.

Ob površinskem pregledu stanja implementacije konservatorskega načrta v našem prostoru lahko ugotovimo, da je le-ta uspešno prešel iz zakonodajnih in teoretskih okvirov v obstoječe konservatorske prakse. Dejstvo namreč je, da je v zadnjih dveh letih nastalo večje število konservatorskih načrtov, tako na področju varovanja posameznih spomenikov, kot tudi na področju prostorskega urejanja, vezanega na območja dediščine. Težje pa je z gotovostjo trditi, do katere mere je konservatorski načrt nadomestil starejše konservatorske prakse in ali je prišlo do njegove implementacije na vseh področjih varovane dediščine.

5. Zaključek

V želji in predvsem nalogi, da kot skrbniki kulturne dediščine le-to varujemo in ohranjamo za prihodnje rodove, smo primorani z njo odgovorno in smotno upravljati. Konservatorski načrt je eden osnovnih dokumentov, s katerim to počnemo. Gre za dokument, na podlagi katerega varujemo dediščino oziroma z njo upravljamo in v katerem je natančno določeno, na kakšen način naj se to počne.

Njegovo bistvo leži v procesu njegove izdelave, v katerem na podlagi razumevanja dediščine določimo njen kulturni pomen ter na podlagi tega, z zavedanjem ranljivosti dediščine, določimo smernice, s katerimi na najboljši možni način ohranjamo kulturni pomen dediščine, jo varujemo, z njo upravljamo, vanjo po potrebi posegamo ter skrbimo za njen nadaljnji razvoj. Smernice, izdelane v konservatorskem načrtu, morajo biti vodilo vsakršnega sledečega poseganja, spreminjanja in rabe dediščine.

Da je njegovo polje uporabnosti izjemno široko, priča dejstvo, da so na eni strani primerni za vsako dediščino, na drugi strani pa jasno določajo smernice tako večjim načrtom upravljanja in rabam dediščine v različne namene, kot tudi povsem enostavnim vzdrževalnim delom, ki jih vsaka dediščina potrebuje, da bi ohranili njen kulturni pomen.

Krepsti, ali bolje rečeno vrline konservatorskih načrtov, zaradi katerih je konservatorski načrt primeren ali celo

---

zaželen za vsako dediščino, je na najboljši, predvsem pa zelo jasn način izpostavil prav njegov utemeljitelj John Semple Kerr (1999). Te vrline so:

- fleksibilnost, ne standardizacija,
- koordinacija, ne disciplinsko razmejevanje,
- enostavnost, jasnost in bistvenost, ne masa, zgoščenost, zapletenost, razdrobljenost in širši
- javnosti nerazpoznaven žargon (Kerr 1999, 10).

Morda najpomembnejši pristop, ki ga vsebuje koncept konservatorskega načrta, predstavlja ideja o demokratičnih pristopih k dediščini, spoznanje, da lahko imajo različne interesne skupine različne vrednote in dediščini pripisujejo različne pomene. V želji po uspešnem upravljanju kulturne dediščine je potrebno te vrednote ter pomene prepoznati, uravnotežiti in določiti, kako jih ohranjati, kar je namen konservatorskega načrta. Najizrazitejši novosti tega pristopa sta komuniciranje s širšo javnostjo, z lokalnimi skupnostmi ter z interesnimi skupinami in vključevanje njihovih vidikov, pomenov ter interesov v načrtovanje in izvajanje specifičnih programov upravljanja kulturne dediščine znotraj službe varstva kulturne dediščine.

Konservatorski načrt je kot proces na področje varovanja kulturne dediščine na našem prostoru nedvomno prinesel in vpeljal nekatere nove ideje, pristope in koncepte, ki v preteklosti bodisi niso bili poznani ali pa se jim je posvečalo premalo pozornosti. Nič manj pomemben pa ni način, na katerega se ti koncepti podajajo. Predstavitev teh konceptov v usklajeno napisanem dokumentu namreč daje konservatorskemu načrtu uporabnost in učinkovitost in prav jasno definiran, usklajeno napisan dokument nudi najboljše izhodišče za vzpostavitev enotne metodologije dela v konservatorski stroki, kar je bila tudi želja in cilj ter ne nazadnje tudi nuja na slovenskem prostoru.

Conservation Plan and its Role in the Protection of Cultural Heritage (Summary)

Cultural heritage management refers to the specific task of protecting the cultural heritage; as such, it is increasingly recognized as one of the most important tasks in terms of the long-term protection of cultural heritage.

Due to inconsistent methods for protection and the lack of a concept for unified management of cultural heritage in the Slovene territory, recent times have seen certain new elements introduced into the legislation and practice of protection; they are based on the experience and practice carried out in countries where protecting and especially managing the cultural heritage has a much longer tradition.

One such novelty is the Conservation Plan, which represents the primary deed for managing the cultural heritage.

The methodology for the Conservation Plan was developed in Australia as a result of the Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance, also known as the Burra Charter (Splet 7).

James Semple Kerr (1990), from the National Trust of New South Wales in Australia was the first to classify and present the strategy and procedure for designing a Conservation Plan. Kerr's approach, from within the framework of the Heritage Lottery Fund (Heritage Lottery Fund 1998), was for the most part adopted in the United Kingdom and recently also in Slovenia (Pirkovič 2007, 4).

Despite the fact that each heritage monument is unique, a Conservation Plan comprises certain fundamental factors or tasks. These key factors include: understanding the site, evaluation of its significance and vulnerability, and the development and determination of conservation goals, all of which can be executed and combined in terms of revelation, retention and reinforcement of the monument's meaning (Kerr 1999, 9; Heritage Lottery Fund 1998; Kate Clark 1999; Deanovič et al. 2007).

A significant novelty within the framework of the Conservation Plan is the concept of democratic policies in dealing with heritage; this was first presented in the Burra Charter (Splet 7), where 'cultural significance', a concept that helps in the evaluation of heritage, was defined.

The virtues of the Conservation Plan, which make it appropriate and desired for all heritage, were most explicitly put forth by the very founder, John Semple Kerr (1999):

- flexibility, as opposed to standardization
- coordination, as opposed to disciplined delimiting
- simplicity, clarity and essentiality, as opposed to mass, density, complexity, fragmentation and jargon incomprehensible to the wider public (Kerr 1999, 10)

The Conservation Plan for the Slovene territory, aiming at unifying the strategy and procedure for efforts in the field of conservation, was presented in 2007 in the 'Unified methodology for creating a Conservation Plan' study carried out by a team from the Restoration Center (Deanovič et al 2007). On the basis of this study the Conservation Plan was first introduced into the framework of the Cultural Heritage Protection Act (article 3; unit 12; article 29; paragraphs 5, 8 and 10), and soon thereafter also into the Spatial Planning Act (article 56; 9 (3)); likewise, it was successfully implemented into the field practice also in other areas of the protection service, however not in all of them.

Literatura

- ALEXANDER, P. 1999, Introduction to the Conference. – V: K. Clark, *Conservation plans in action*, London, 3–8.
- CARMAN, J. 2002, *Archaeology & Heritage. An Introduction*. London.
- CHERRY, M. 1999, Beyond Designation. New Approaches to Value and Significance. – V: K. Clark (ur.), *Conservation plans in action. Proceedings of the Oxford Conference*, London, 95–102.
- CLARK, K. 1999, Introduction to the Heritage Lottery Fund Guidance. – V: K. Clark (ur.) *Conservation plans in action. Proceedings of the Oxford Conference*, London, 27–40.
- CLARK, K. 1999, Epilogue. Conservation Plans since Oxford. – V: K. Clark (ur.), *Conservation plans in action. Proceedings of the Oxford Conference*, London, 143–154.
- CLARK, K. 2001, *Informed Conservation*. London.
- EMERICK, K. 2001, Use, value and significance in heritage management. – V: R. Layton, P. S. Stone, J. Thomas (ur.), *Destruction and Conservation of cultural property*, London, New York, 276–285.
- Conservation Plans for Historic Places*, 1998. London.
- DEANOVIČ, B., M. ZUPANČIČ, M. KAVČIČ, M. 2007, *Enotna metodologija za izdelavo konservatorskega načrta*; http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/dediscina/metodologija-konservatorski_nacrt/01_Konservatorski_nacrt.pdf
- KERR, J. S. 1990, *The Conservation Plan. A Guide to the preparation of conservation plans for places of European cultural significance*. Sydney.
- KERR, J. S. 1996, *The Conservation Plan. A Guide to the preparation of conservation plans for places of European cultural significance*. Sydney.
- KERR, J. S. 1999, Opening Address. The Conservation Plan. – V: K. Clark, *Conservation plans in action*, London, 9–20.
- LOWENTHAL, D. 1998, *The heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge.
- PIRKOVIČ, J. 1993, Osnovni pojmi in zasnova spomeniškega varstva v Sloveniji. – *Vestnik XI*. Ljubljana.
- PIRKOVIČ, J. 2007, Uvod. – V: B. Deanovič, M. Zupančič, M. Kavčič 2007, *Enotna metodologija za izdelavo konservatorskega načrta*; http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/dediscina/metodologija-konservatorski_nacrt/01_Konservatorski_nacrt.pdf
- PLESTENJAK, A. 2004, *As Cultural Heritage Managers. What should we understand by the terms »Value« and »Significance«?* Seminarska naloga. York.
- REICHEL, G. 1992, *Internationaler Kulturgüterschutz*. Wien.
- SKEATES, R. 2000, *Debating the Archaeological Heritage*. London.
- SMITH, L. 2004, *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage*. London.

Spletni viri

Splet 1 / Web 1: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485>.

Splet 2 / Web 2: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200733&stevilka=1761>.

Splet 3 / Web 3: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200966&stevilka=3055>.

Splet 4 / Web 4: <http://www.international.icomos.org/venicecharter2004/index.html>.

Splet 5 / Web 5: ICOMOS 1988, Guidelines to the Burra Charter. Cultural Significance: <http://www.marquis-kyle.com.au/bcsignificance.htm>.

Splet 6 / Web 6: ICOMOS 1988, Guidelines to the Burra Charter. Conservation Policy: <http://www.marquis-kyle.com.au/bcpolicy.htm>.

Splet 7 / Web 7: http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA-CHARTER-1999_charter-only.pdf.

Splet 8 / Web 8: http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/Guidelines-to-the-Burra-Charter_-_Conservation-Policy.pdf.